

IUBIREA VALOARE UMANĂ – VIRTUTE CREȘTINĂ

Dr. Dacian BUT-CĂPUȘAN

*Facultatea de Teologie Ortodoxă,
Universitatea „Babes-Bolyai”, Cluj-Napoca, Romania
dbutcapusan@yahoo.ro*

ABSTRACT: Love Human Value - Christian Virtue.

The origin or first cause of all values, virtues and good deeds is God. Christian love is oriented equally towards God and towards the neighbor, having as a point of reference not a reality external to man, but his love for himself. The theological virtue of love is the special sign of the Christian. The most significant characteristic of Christian morality is love. It is the rule of perfect Christianity, its most exact definition, the fulfillment of the entire Law. It makes man perfect and shows the disciple of Christ. It is the root and crown of all virtues, conditioning them, giving them consistency and value. The virtue of charity represents the concrete and clear manifestation of sincere and disinterested love towards one's neighbor, but not a love that remains only at the stage of theory, but a working, pragmatic love. The dark side of the world can only change through love, through which people renew themselves, so that they can then contribute to the renewal of the world, through a work of reconciliation in the spirit of love.

Keywords: *love, virtue, value, Christian, morality, charity.*

Originea sau cauza primă a tuturor valorilor, virtuților și a faptelor bune este Dumnezeu. Binele în toate formele sale este o reflecție a dumnezeirii. Dar, în timp ce Dumnezeu este bun prin ființă, existențele create devin bune prin participare la Binele suprem, prin cultivarea virtuților. Dumnezeu este originea, începutul, mijlocul și sfârșitul oricărui bine, de aceea este imposibil de conceput și lucrat binele cu adevărat în afara Lui și fără Duhul Sfânt. „În această logică duhovnicească, tot binele vine de la Dumnezeu, după o anumită orânduire și pleacă pe ascuns de la cei nemulțumitori, nerecunoscători și leneși”¹.

1 Pr. Ioan C. TEȘU, *Virtuțile creștine, cărări spre fericirea veșnică*, Iași, Ed. Trinitas, 2001, p. 13.

Dragostea creștină este orientată în egală măsură spre Dumnezeu și spre aproapele, având drept punct de referință nu o realitate exterioară omului, ci iubirea acestuia față de el însuși. Hotarele, calitatea și perspectiva iubirii creștine sunt arătate de Hristos în cuvintele: *Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot cugetul tău. Aceasta este prima și cea mai mare poruncă. Iar a doua este asemenea acesteia: să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși* (Mt 22,37-39). Astfel că, iubirea e punerea în lucrare a celor crezute din perspectiva celor nădăjduite.

Întregul comportament al creștinului față de Dumnezeu și de semenii - noțiune în care intră toate categoriile de vârstă, toate categoriile sociale și stările morale: săraci sau bogați, culți sau inculți, sănătoși sau bolnavi, cerșetori, păcătoși sau virtuoși etc., trebuie orientat în funcție de exigențele virtuții teologice a iubirii.

Virtutea teologică a iubirii este semnul deosebit al creștinului. Cea mai însemnată particularitate a moralei creștine este dragostea. Ea este regula creștinismului desăvârșit, definiția cea mai exactă a lui, împlinirea întregii Legi. Ea îl face pe om desăvârșit și arată pe ucenicul lui Hristos. Ea este rădăcina și coroana tuturor virtuților, condiționându-le, dându-le consistență și valoare. Ea este un izvor care devine fluviu prin roadele sale. Cele cinci fecioare neînțelepte au fost împodobite cu toate virtuțile, inclusiv fecioria cea mai strălucitoare dintre ele, dar neavând în candelă untdelemnul faptelor iubirii, au fost lăsate afară de împărăție. Iubirea este cea mai mare minune. Fără dragoste, nici minunile n-au valoare.

Ordinea virtuților teologice e cea arătată de Sfântul Apostol Pavel corintenilor: credința, nădejdea și dragostea, iar cea din urmă este cea mai desăvârșită, deoarece ea nu e numai un mijloc ci și un scop în sine, căci ea nu încetează în lumea aceasta ci ne însoțește și în viața de dincolo. De asemenea iubirea nu poate exista singură, căci ea cuprinde credința și nădejdea, în timp ce acestea nu pot exista fără iubire decât ca virtuți nedepline. „Credința este reciprocitatea care consimte și afirmă: întâlnirea iubirii pogorătoare a lui Dumnezeu cu iubirea ascendentă a omului”².

Oamenii formează toți un organism unitar și solidar cu Trupul lui Hristos: „Suntem toți un singur trup, deosebindu-ne unii de alții numai atât cât se deosebește un mădular de altul. Astfel, integrați, membrii uma-

2 Paul EVDOKIMOV, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, trad. de Teodor Baconsky, București, Ed. Anastasia, 1993, p. 33.

nității au de parcurs același drum, au de atins aceeași țintă iar sudura marelui organism uman este asigurată, în primul rând de virtutea iubirii. Această asigură simbioza membrilor umanității cu dumnezeirea. Prin cuvintele „mădulară”, Sfântul Apostol Pavel a vrut să le arate creștinilor că ei sunt o parte din trupul Bisericii lui Hristos, de aceea ei trebuie să se găsească uniți în dragoste unul cu altul, dar și față de întreaga Biserică, de vreme ce sunt mădulară ale întregului trup³.

Iubirea creștină nu este afecțiunea care vine din legea naturală ce domină relațiile interpersonale. Deși nu neagă aspirația firească după comuniune și solidaritate, iubirea aproapelui este un act de har. Căci „dacă Dumnezeu este iubire (I In 4,8), iar Iisus Hristos este Fiul dragostei (Col 1,13), Duhul Sfânt este Duhul iubirii (Rom 15,30), Cel care aduce harul iubirii în inima credinciosului: Pentru că dragostea lui Dumnezeu a fost turnată în inimile noastre prin Duhul Sfânt, Care ne-a fost dat (Rom 5,5). Așadar, iubirea este un har al Domnului. În comuniunea cu semenii săi, creștinul devine un instrument al harului iubirii dumnezeiești iar această funcție a spiritului creștin are caracterul unei sinergii”⁴.

Iubirea dă putere sufletului de a ieși din condiția individuală, de a se prinde într-o unitate spirituală cu semenii. Universalitatea iubirii creștine, vine din faptul că ea izvorăște din Iisus Hristos, Care recapitulează unitatea comună tuturor și numai dacă creștinul transmite iubirea, care vine de la Hristos, din centrul comun întregii umanități, el poate să înfăptuiască comuniunea cu semenii săi. Iisus Hristos transformă pe credincios într-un organ al Său, în comuniunea umană. Pe de altă parte, iubirea aproapelui urmărește realizarea unei comuniuni, în care este posibilă comunicarea harului divin. Astfel, personalitatea umană nu poate fi abordată decât cu intenția de a realiza destinul ei⁵.

Eliberându-se de iubirea pătimașă de sine, omul Îl descoperă pe Dumnezeu, lumea, semenii și pe sine și se experiază ca iubire iar fiecare nouă biruință asupra patimilor este o nouă dovadă a iubirii curate. Dragostea curată se înduhovnicește și devine un mod creștin, de a percepe viața și

3 Magistrand Vasile BRIA, „Imnul dragostei (I Corinteni XIII,1-3) în Omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur”, în *Studii Teologice*, an XIII (1961), nr. 7-8, p. 429.

4 Diac. asist. I. BRIA, „Iisus Hristos - Iubitorul de oameni”, în *Ortodoxia*, an XVIII (1966), nr. 1, p. 63.

5 Diac. asist. I. BRIA, *Iisus Hristos - Iubitorul de oameni*, pp. 63-64.

lumea. Cei care se lasă insuflați de această iubire nu se iubesc pentru frumusețea trupului, ci pentru bogăția vieții lor duhovnicești, sunt răbdători cu toți semenii, caută să sporească în iubire cu cei mai înalți în trăire și să îndrepte cu dragoste pe cei căzuți. Aceștia își iubesc semenii cu o dragoste mântuitoare iar tot ceea ce vorbesc și făptuiesc, izvorăște din iubire, totul fiind expresie a iubirii, îndemnându-i la o iubire și mai curată și înaltă de Dumnezeu și de semenii.

Se poate afirma că s-a dobândit adevărata iubire, când iubim pe toți la fel, și pe cel bun și pe cel rău, atunci când nu ne luăm după părerile oamenilor, pe unul iubindu-l, iar pe altul urându-l pentru diferite motive sau pe același om o dată iubindu-l, altă dată urându-l. Dragostea deplină desființează sfâșierea firii, depășindu-o în Hristos, încât „cel desăvârșit în iubire și ajuns la culmea nepătimirii nu mai cunoaște deosebirea între al său și al altuia sau între a sa și a alteia, sau între credincios și necredincios, între rob și slobod sau peste tot între bărbat și femeie, ci, ridicat mai presus de tirania patimilor și căutând la firea cea una a oamenilor, privește pe toți la fel și are față de toți aceeași dragoste”⁶.

A iubi creștinește pe semenii, înseamnă a iubi dumnezeiește, adică a avea față de toți și de toate dragostea lui Dumnezeu. Înseamnă a iubi pe toți oamenii la fel, pe cei buni și nevoitori, ca pe prieteni, pe cei leneși și răi, făcându-le bine, răbdând îndelung și suferind cele ce vin de la ei, cu nădejdea și dorința de a-i face și pe aceștia buni și prieteni, de este cu puțință. Iubirea de oameni constă, potrivit Sfântului Simeon Noul Teolog, „în a face bine dușmanilor / și în a-i iubi pe ei, ca pe prieteni, / ca pe niște adevărați binefăcători / și în a te ruga pentru toți / cei ce-ți voiesc răul;/ în a avea o iubire launtrică egală / față de toți, buni și răi, / în a-ți pune sufletul (viața) în fiecare zi / pentru toți, înțeleg pentru mântuirea tuturor / pentru a se mântui fiecare, sau toți, de e cu puțință”⁷. Cu alte cuvinte, Sfântul Petru Damaschinul ne încredințează de faptul că „nu este ceva mai mare între virtuți și mai desăvârșit ca dragostea aproapelui. Iar semnul acesteia e nu numai să

6 Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, „Cele patru sute capete despre dragoste”, în *Filocalia*, vol. II, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, ed. a II-a, București, Ed. Harisma, 1993, p. 85.

7 Sfântul SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnele iubirii dumnezeiești*, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Imnul 44, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2017, p. 450.

ții un lucru de care are lipsă altul, ci să răbzi moartea pentru el, cu bucurie, după porunca Domnului și să socotești aceasta ca pe o datorie”⁸. Iar lucrul acesta l-a argumentat Mântuitorul prin propria Sa pildă de viață. Astfel și noi până la totală lepădare de sine pentru celălalt trebuie să urmăm exemplul Domnului, căci El zice: *Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca viața lui să și-o pună pentru prietenii săi* (In 15,13). În acest sens, „din Revelație știm că Dumnezeu este iubire, că El iubește și toate lucrările divine sunt determinate în primul rând de bunătate. În sens creștin, iubirea este, înainte de toate, manifestarea bunătații, care și-a ales obiectul căruia să se reverse, deplin, ea este dăruire, totală dăruire de sine”⁹.

Sfântul Siluan Athonitul ne învață să-I iubim pe toți oamenii, aceasta fiind o învățătură esențială a Sfântului iar această iubire se manifestă în special prin dorința ca toți să se mântuiască: „Duhul Sfânt dă aleșilor Lui o asemenea iubire, că sufletele lor sunt cuprinse ca de o flacăra de dorința ca toți oamenii să se mântuiască și să vadă slava Domnului. Iubirea aceasta îi îmbrățișează și pe păcătoși, chiar și pe cei care sunt osândiți la iad, căci Duhul Sfânt învață sufletul o negrăită iubire pentru oameni și milă pentru toți cei rătăciți, chiar pentru cei ce merg în iad...omul care poartă în el pe Duhul Sfânt, chiar dacă nu în mod deplin, suferă pentru toți oamenii, ziua și noaptea, inima lui e plină de milă pentru întreaga zidire a lui Dumnezeu și mai cu seamă pentru oamenii care nu-L cunosc pe Dumnezeu sau se împotrivesc Lui și care pentru aceasta vor merge în focul chinurilor”¹⁰.

Înțelegând foarte profund datoria iubirii tuturor fapturilor create de Dumnezeu, același Sfânt Siluan ne învață: „Duhul lui Dumnezeu învață sufletul să iubească tot ce-i viu, până într-acolo, încât el nu mai vrea să facă rău nici măcar unei frunze verzi dintr-un pom și n-ar vrea să strivească nici o singură floare a câmpului, astfel, Duhul lui Dumnezeu ne învață iubirea pentru tot ce există și atunci sufletului îi este milă de orice ființă. Iubirea aceasta mare face ca omul să-i plângă chiar și pe demoni, pentru că, prin căderea lor, ei s-au dezlipit de Bine; prin Duhul Sfânt, inima e plină de

8 Sfântul PETRU DAMASCHINUL, „Învățăturile duhovnicești ale Sfântului Petru Damaschinul”, în *Filocalia*, vol. V, trad. de Dumitru Stăniloae, ed. a II-a, București, Ed. Humanitas, 2001, p. 130.

9 Pr. prof. Isidor TODORAN, „Eros și agape”, în *Studii Teologice*, an VIII (1956), nr. 3-4, p. 143.

10 Jean-Claude LARCHET, *Dumnezeu este iubire. Mărturia Sfântului Siluan Athonitul*, trad. de Marinela Bojin, București, Ed. Sophia, 2003, p. 293.

milă și iubește nu numai pe oameni, ci orice zidire, orice lucru făcut de Dumnezeu”¹¹.

A iubi pe toți nu înseamnă, însă a fi și iubit de toți, făcând distincție între prietenia cu Hristos și prietenia față de lume. Sfântul Maxim Mărturisitorul ne mărturisește că prietenii lui Hristos, iubesc din inimă pe toți, dar nu sunt iubiți de toți, iar prietenii lumii nici nu iubesc pe toți, nici nu sunt iubiți de toți, de aceea, prietenii lui Hristos păstrează dragostea neîntreruptă până la sfârșit, în timp ce prietenii lumii până se ciocnesc întreolaltă din pricina lucrurilor. Tot Sfântul Maxim Mărturisitorul ne dă următorul sfat: „De vrei să nu cazi din dragostea cea după Dumnezeu, să nu lași nici pe fratele tău să se culce întristat împotriva ta, nici tu să nu te culci scârbit împotriva lui, ci mergi de te împacă cu fratele tău și venind, adu lui Hristos, cu cunoștința curată, prin rugăciune stăruitoare, darul dragostei”¹², căci nu poți să spui că-l iubești pe Dumnezeu și pe fratele tău nu. De aceea, iubirea de Dumnezeu înseamnă a te comporta față de orice chip al lui Dumnezeu ca și față de Dumnezeu.

Cel care înaintează pe drumul iubirii, nu este tulburat de nici un om, fie că este bun, fie că este rău, ci mânat de dorul iubirii de Dumnezeu, caută să se odihnească în El. Acesta nu întristează pe nimeni și nu se întristează pentru cele vremelnice. Întristează și se întristează, cu singura întristare mântuitoare: durerea pentru păcatele sale și ale celorlalți și lipsa de pocăință adevărată. Iubim cu adevărat și în sens duhovnicesc lumea și semenii, atunci când o privim și înțelegem cum o privește, înțelege, iartă și poartă de grijă Dumnezeu, când vom avea față de ea, aceeași înțelegere și milă, din dorința de a-i mântui.¹³

Noianul de dragoste revărsat de sus de la Dumnezeu asupra oamenilor, ca o ploaie binefăcătoare peste un pământ însetoșat de apă, trebuie să se întoarcă înapoi la Dumnezeu prin dragostea noastră, a unora față de alții și a tuturor față de Dumnezeu, pentru ca toți să fim una cu Dumnezeu, după cum Una este Tatăl cu Fiul, așa cum S-a rugat Domnul Tatălui, în rugăciunea Sa cea mai de pe urmă: *Dar nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvântul lor, ca toți să fie una, după cum*

11 J.-C. LARCHET, *Dumnezeu este iubire*, pp. 295-296.

12 Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Cele patru sute capete despre dragoste*, p. 69.

13 Ioan-Gheorghe ROTARU, “Trăiește și tu după modelul lui Iisus Hristos !”, în *Argeșul ortodox*, Săptămânal teologic, bisericesc și de atitudine al Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, anul XI, nr.562, 7 – 14 sept. 2012, p.5.

Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis. Eu întru ei și Tu întru Mine, ca ei să fie în chip desăvâșit una și să cunoască lumea că Tu M-ai trimis și că i-ai iubit pe ei, precum M-ai iubit pe Mine (In 17, 20-23).

În afară de iubire, omul nu poate rămâne și nu poate deveni om, de aceea Mântuitorul lasă iubirea ca scump testament al Său, pe care Ucenicul iubit o poartă în inimă și pe buze până la apusul vieții. În acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur zice: „Dacă ar fi dragoste, n-ar fi nevoie de legi, nici de închisori, nici de pedepse și de nimic altceva de felul acestora. Dacă toți ar iubi și ar fi iubiți, n-ar mai fi nedreptățit nimeni, s-ar îndepărta mizeriile și luptele și războaiele și răpirile și toate relele, nu i s-ar mai cunoaște nici urmele păcatului”¹⁴. Mântuitorul Iisus Hristos este modelul și izvorul de dragoste pentru toți oamenii din toate timpurile și din toate locurile. El ne-a arătat, ne-a învățat că iubirea de Dumnezeu și de semeni constituie însăși ființa și menirea omului. Pacea, după care oamenii, în mod firesc aspiră, pentru ca ea să triumfe și pentru ca să se păstreze totdeauna pe pământ așa cum este și dorința lui Dumnezeu, arătată prin corul îngerilor la venirea Sa pe pământ, trebuie să aibă ca temelie virtutea iubirii de om, prin iubire se poate ajunge mai repede la acest ideal sublim al omenirii, care este pacea și tot în acest fel, se poate ajunge la împlinirea sublimiei porunci dată de Mântuitorul, aceea de a iubi pe Dumnezeu și pe semeni ca pe noi înșine.

A-ți iubi aproapele înseamnă al ajuta atunci când se află în necaz, al încuraja atunci când se simte înstrăinat de lume, și nu în ultimul rând a-i arăta prietenia, devotamentul față de el. Baza practicii în filantropie a constituit-o însăși porunca Mântuitorului: „iubește-l pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Iubirea este dăruitorare, milostivă, dezinteresată. Iubirea creștină se concretizează în milostenie.

Cuvântul „filantropie” provine din verbul grecesc *fileo* - care înseamnă „a iubi” și *antropos* - care înseamnă „om”. Termenul de filantropie este un termen specific creștin, înseamnând inițial iubirea lui Dumnezeu față de oameni. Însă așa cum Dumnezeu este „iubitor de oameni”, tot așa și omul este chemat să imite „filantropia” lui Dumnezeu.

Indiferent de modul cum definim dragostea față de aproapele: filantropie, diaconie sau caritate, toate au ca fundament dragostea care își are izvorul în Dumnezeu.

14 Pr. Magistrand Marin M. BRANIȘTE, „Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste”, în *Studii Teologice*, an IX (1957), nr. 9-10, pp. 659.

La vechii greci, filantropia era exclusiv antropocentrică, era limitată la prieteni, la concetățeni, la rude sau la străinii mai apropiați.¹⁵ În creștinism, ea devine teocentrică prin Iisus Hristos, deoarece în fiecare om îl vedem pe Hristos, îl iubim ca pe Hristos și pentru Hristos. Iubind pe aproapele, iubim trupul lui Hristos - Biserica și în același timp ne iubim pe noi înșine, filantropia devenind astfel o condiție a existenței noastre în Biserică. E semnul recunoașterii că aparținem toți, în mod egal ui Hristos, fiind condiția sine qua non a propriei noastre situări în raport cu Hristos, căci *prin aceasta vor recunoaște că voi sunteți ucenicii Mei, de veți avea dragoste între voi* (In 13,35). Filantropia, astfel fundamentată teologic, se manifestă ca solidaritate a membrilor Bisericii între ei, în ascultare de Hristos. În această legătură existențială e cuprinsă întreaga omenire, căci Iisus a venit și a murit pentru toți. De aceea, creștinismul marchează trecerea de la particular, la general, la universal.

Noțiunea de *philantropos* este mai răspândită decât noțiunea de filocreștin, aceasta fiind noutatea pe care a adus-o Hristos, subliniind superioritatea creștinismului față de religia iudaică și față de filosofia lumii vechi, spunând: *Ați auzit ce s-a zis: să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău. Eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc. Căci dacă iubiți pe cei care vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au nu fac și vameșii același lucru? Și dacă îmbrățișați numai pe frații voștri, ce faceți mai mult? Au nu fac și păgânii același lucru?* (Mt 5, 43-44; 46-47).

Împăratul Iulian Apostatul (361-363), într-o scrisoare către Arsacios, marele preot din Galatia, îl anunța că cei care cred în Hristos, creștinii își întindeau filantropia lor nu numai spre cei de o credință cu ei, ci și spre cei care credeau în zeii Olimpului, spunându-i: „E cu totul neplăcut că acești galileeni necredincioși, nu ajută numai pe ai lor, ci și pe ai noștri”¹⁶.

Întrebarea 9 din Mărturisirea Ortodoxă a Sfântului Mitropolit Petru Movilă definește milostenia și subliniază necesitatea ei, „o lucrare a îndurării, cu scopul binelui spiritual și temporal, fără vreo privire a persoanei care cere asemenea milostenie... Această virtute este foarte trebuitoare

15 Ioan-Gheorghe ROTARU, *Aspecte antropologice în gândirea patristică și a primelor secole creștine*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005, pp.165-206.

16 JULIAN, *Letters*, ed. tr. W. C. Wright, Loeb Classical Library, III, London, 1913, p. 71 cf + Antonie PLĂMĂDEALĂ, Episcop-vicar patriarhal, “Biserica slujitoare”, în *Studii Teologice*, an XXIV (1972), nr. 5-8, p. 442.

omului creștin”¹⁷. Milostenia creștină provine din iubirea de Dumnezeu și de aproapele fiind arătată prin ajutorarea materială și morală a semenilor noștri aflați în nevoie, fără nici o deosebire (Lc 10, 36-37).

În privința împlinirii milosteniei față de aproapele, Mântuitorul Iisus Hristos se arată pe Sine ca exemplu prin minunile săvârșite cu scopul de a veni în întâmpinarea nevoilor oamenilor. Iisus a înmulțit pâinile și peștii (In 6, 5-13) pentru a-i hrăni pe cei ce flămânziseră ascultând cuvintele Lui, a prefăcut apa în vin la nunta din Cana Galileei (In 2, 1-10) pentru a arăta preaplina bunătații și a mărinimiei Sale, i-a vindecat pe cei zece leproși (Lc 17, 11-19) și pe mulți alți suferinzi pentru a arăta cât de importantă este grija față de aproapele și pentru a-i face pe oameni să empatizeze cu semenii lor aflați în suferințe sau în necazuri, și l-a înviat pe Lazăr (In 11, 1-44) ca o cunună a celorlalte învieri săvârșite, vărsând lacrimi din pricina durerii pe care moartea o aduce, arătând, totodată, că nu există limite în privința exprimării iubirii aproapelui prin faptă și prin cuvânt.

Sfântul Ioan Gură de Aur reliefează în nenumărate rânduri faptul că virtutea milosteniei reprezintă o valoare morală nepieritoare sau un principiu moral veșnic, și pune astfel virtutea milosteniei în relație cu veșnicia. Virtutea milosteniei este încadrată în rândul valorilor *universal valabile și unanim acceptate*, o virtute care nu-și pierde sensul și substanța niciodată. Sfântul Ioan Gură de Aur cuprinde aceste învățături în cuvinte de neegalat: „Asemenea este puterea milosteniei, ea se arată lucru nemuritor, nestricăcios, care niciodată nu poate să se stingă. În general, toate lucrurile omenești se risipesc, însă rodul milosteniei rămâne mereu neveștejit, fără să fie împiedicat de nicio greutate în timp. Pentru că, deși trupul se risipește, milostenia nu se pierde odată cu viața aceasta, ci merge înaintea trupului ca să-i pregătească și să-i împodobească locașul sălășluirii, despre care Hristos zice: *În casa Tatălui Meu multe locașuri sunt* (In 14, 2). Chiar și dinspre latura aceasta, milostenia este mai înaltă decât lucrurile omenești, este veșnică și netrecătoare, trăsătură pe care n-o are niciunul dintre lucrurile omenești”¹⁸.

Virtutea milosteniei reprezintă manifestarea concretă și limpede a iubirii sincere și dezinteresate față de aproapele, însă nu o iubire care să

17 Sfântul Ierarh PETRU MOVILĂ, *Mărturisirea ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale*, trad. de Traian Diaconescu, Iași, Ed. Doxologia, 2012, p. 207.

18 Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Cuvinte de aur, volumul IV, Milostenia inima virtuții*, trad. de Pr. Victor Manolache, preluare de Ierom. Benedict Aghioritul, Galați, Ed. Eguenița, 2013, (Comentariu la Psalmul 111, E.P.E. 6, 438. P.G. 55, 294), p. 39.

rămână doar la stadiul de teorie, ci o iubire lucrătoare, pragmatică. Virtutea milosteniei ca expresie a iubirii față de aproapele, are menirea de a se concretiza în opera social-filantropică a Bisericii, aceasta fiind una dintre cele trei coordonate principale ale realizării și actualizării misiunii Bisericii în lumea contemporană: „Realizarea misiunii are o triplă actualizare: liturgic-sacramentală, mistic-ascetică și social-comunitară. Ea se identifică cu comunicarea reală a vieții, sfințeniei, iubirii și unității existente în mod suprem în Sfânta Treime, temeiul ultim al existenței și modelul prin excelență al vieții Bisericii”¹⁹.

În țara noastră glasul iubirii frățești a răsunat de-a lungul vremurilor în așezămintele edificate de Biserică deoarece Biserica Ortodoxă Română s-a străduit prin reprezentanții Ei, clerici și mireni, să vină în întâmpinarea tuturor celor oropsiți și să fie un sprijin real al țării în lungile perioade grele ale istoriei neamului românesc. În prezent, Biserica Ortodoxă Română întreprinde o activitate de anvergură în societatea românească, derulând programe de asistență socială și de ajutorare a tuturor categoriilor de oameni care sunt în imposibilitatea de a-și câștiga existența și de a se îngriji. De asemenea, Biserica Ortodoxă Română a ridicat nenumărate așezăminte care au ca destinație precisă ajutorarea tuturor celor oropsiți.

Iubirea creștinului față de Dumnezeu se dovedește mai ales prin dragostea pe care o arată aproapelui, după cum zice Sfântul Maxim Mărturisitorul: „cel ce iubește pe Dumnezeu nu poate să nu iubească și pe tot omul ca pe sine însuși”²⁰, acesta fiind un criteriu aproape unic pentru aprecierea sincerității dragostei pe care o are cineva față de Dumnezeu. Și Părintele Paisie Aghioritul spune în următorul fel: „căci dacă îl iubești pe Dumnezeu, este cu neputință să nu iubești chipul lui Dumnezeu, care este omul. Dragostea noastră către Dumnezeu aduce cu ea dragostea către aproapele, căci acela care se apropie de Dumnezeu, se face aproapele tuturor oamenilor, precum Sfinții. Iar în dragostea noastră către aproapele se ascunde marea noastră dragoste către Dumnezeu. Când cineva își dăruiește inima lui Dumnezeu, iubește toată zidirea: nu numai pe toți oamenii, ci și păsările și copacii, chiar și șerpii. Atunci se închină cu evlavie nu numai lui Dumnezeu și Sfinților, ci și icoanelor lui Dumnezeu, adică oamenilor”²¹

19 Pr. conf. univ. dr. Valer BEL, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană 2. Exigențe*, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 8.

20 Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Cele patru sute capete despre dragoste*, p. 63.

21 Părintele PAISIE AGHIORITUL, *Cuvinte duhovnicești*, vol. 5. *Patimi și virtuți*, trad. de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, București, Ed. Evanghелиsmos, 2007, p. 158.

Doar în creștinism iubirea este dusă la desăvârșire și aceasta constă în descoperirea că *Dumnezeu este iubire* (I In 4,8). Sfântul Simeon Noul Teolog spune: „Pe toți credincioșii, noi, credincioșii, trebuie să-i vedem ca pe unul și în fiecare din ei trebuie să vedem pe Hristos și să avem atâta dragoste față de el, încât să fim gata să ne punem sufletul propriu pentru el”²².

Contribuția creștinismului constă în crearea unei comunități umane vaste și de asemenea, a unei lucrări vaste a iubirii. „Iubirea creștină nu poate fi o stare de contemplație, o beatitudine tainică, în stare să țină pe om în mod ststic în relație cu Dumnezeu sau chiar cu semenii. O astfel de iubire s-ar apropia de rosul platonice sau de iubirea stoică, dar ar fi departe de adevărata iubire creștină. Iubirea creștină Iubirea autentică nu poate fi concepută numai ca o simplă reactivă afectivă față de suferințele semenului tău, nici nu se poate rezuma la intenție, manifestată sau nu în extern, vizând ajutorarea acestuia, ci ea trebuie să fie transpusă, în mod necondiționat, în fapte”²³.

Iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele sunt două porunci strâns legate una de alta: cel ce o ține pe una dintre acestea, dar pe cealaltă n-o ține, acela n-o are nici pe cea pe care pare că o ține. Căci, „de socoți că-L iubești pe Dumnezeu, iar în inima ta trăiești un simțământ de neplăcere fie și față de un singur om, să știi că te afli într-o veșnică amăgire de sine...Desăvârșita iubire de aproapele stă în iubirea de Dumnezeu, care nu cunoaște desăvârșire, într-o care nu e sfârșit sporirii...Iubirea de Dumnezeu se întemeiază pe iubirea de aproapele. Atunci când se va șterge în tine ranchiuna, să știi că te-ai apropiat de iubire. Atunci când inima ta va fi umbrită de o pace sfântă, plină de har, pentru întreaga omenire, să știi că ești chiar la porțile iubirii.”²⁴

Cel mai înalt punct al Sfintei Evanghelii este tocmai acea iubire a vrăjmașilor prin care se împlinește asemănarea desăvârșită cu Hristos, a-i iubi pe vrăjmași înseamnă a iubi ca Dumnezeu, a participa la iubirea lui Dumnezeu. Iubirea față de vrăjmași este răspunsul poruncii lui Hristos.

22 Sfântul SIMEON NOUL TEOLOG, „Cele 225 de capete teologice și practice”, în *Filocalia*, vol. VI, trad. de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, București, Ed. Humanitas, 1997, p. 60.

23 Diac. asist. Ion BRIA, „Sensul activ al iubirii creștine”, în *Ortodoxia*, an XXII (1970), nr. 1, p. 65.

24 Sfântul IGNATIE BRIANCIANINOV, *Experiențe ascetice*, trad. de Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas, ed. a II-a, București, Ed. Sophia, 2008, pp. 104-106.

Hristos ne-a dat porunca iubirii de vrăjmaș și ne-a arătat la ce ne putem aștepta în împlinirea ei. Și de asemenea ne-a arătat că nu trebuie să ne susținem acestei porunci, indiferent de ce se poate întâmpla. Într-adevar, împlinirea acestei porunci nu este deloc ușoară.

Creștinismul este singura religie care cere iubirea față de vrăjmași. Acesta este un lucru nou adus de Hristos în legătură cu problema aproapelui, Mântuitorul extinde iubirea și asupra celor ce ne urăsc pe noi, ne vrăjmășesc ori ne blestemă: *Ați auzit ce s-a zis: să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău. Iar eu vă zic vouă: iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vatămă și vă prigonesc* (Mt 5,43-44). Așa cum se exprimă un teolog contemporan francez convertit la Ortodoxie: „Porunca de a ne iubi vrăjmașii arată caracterul universal al iubirii, care nu trebuie să facă desosebire între om și om. Aceasta este trăsătura specifică a iubirii creștine”.²⁵ Așadar, „Iubirea pentru vrăjmași dă mărturie despre prezența și lucrarea Duhului Sfânt și despre dobândirea de către suflet a harului, a nu-ți iubi vrăjmașii, a nu simți milă și a nu te ruga pentru ei dovedește nu doar absența Duhului Sfânt și a harului, ci și prezența și lucrarea în om a unui demon”²⁶.

Domnul nostru Iisus Hristos nu doar a predicat acestea, ci le-a trăit în adâncurile inimii Sale. Sfântul Ioan Gură de Aur spune referitor la textul de la Matei, că cel care îi iubește numai pe cei care-l iubesc, nu se deosebește cu nimic de cei păcătoși și „ce nădejde de mântuire mai avem când nici asta nu o facem? Să nu fim fără inimă, ci să împlănim cugetul nostru și mai întâi să învățăm să întrecem în dragoste pe aproapele nostru... Dragostea mai cu seamă ține și susține viața noastră și prin asta ne deosebim de animale și de fiare”²⁷.

Iubirea de Dumnezeu și de semeni dă preț lucrării și științei noastre, iubirea ne aduce la ființă, iar firea omenească se împlinește doar în iubirea care ne leagă de Dumnezeu și care leagă omul de om. Sfântul Apostol Pavel dedică iubirii creștine un adevărat și minunat imn de preamărire și spune foarte răspicat, iubirea este cea care dă preț celorlalte virtuți (I Cor 13,1-3).

25 Jean-Claude LARCHET, *Terapeutică bolilor spirituale*, trad. de Marinela Bojin, București, Ed. Sophia, 2006, p. 607.

26 Jean-Claude LARCHET, *Dumnezeu este iubire*, p. 106.

27 Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere*, vol. I, trad. de Pr. prof. Dumitru Fecioru, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2003, pp. 44-45.

Conceptul iubirii față de oameni în Noul Testament este superior tuturor sistemelor morale. Acesta a atins desăvârșirea dată de Mântuitorul nostru atunci când a rostit acestea: *Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și întâia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși* (Mt 22, 37-39).

Noul Testament nu a modificat Decalogul din Vechiul Testament, ci l-a păstrat în toată integritatea sa, dar l-a pătruns de un duh nou. „Porunca față de Dumnezeu este impusă creștinilor drept cea mai mare poruncă din lege, dar acestei porunci îi este alăturată o alta, la fel de importantă și de valoroasă iar criteriul cel mai sigur de verificare a iubirii față de Dumnezeu îl constituie tocmai iubirea față de aproapele.”²⁸ În Predica de pe Munte, „Mântuitorul Iisus Hristos ne spune că n-a venit să anuleze cele zece porunci din Vechiul Testament, ci ele rămân valabile, însă trebuie înțelese mult mai duhovnicește, mai înalt decât erau înțelese înainte...” „După ce Mântuitorul Iisus Hristos ia pe rând toate poruncile, ajunge la cea ce este mai sublim în creștinism: la porunca iubirii”²⁹, desăvârșind poruncile cu privire la aproapele. Astfel, porunca iubirii este îmbunătățită și înnoită de Domnul nostru Iisus Hristos în Noul Testament: *Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții* (In 13,34). „Să nu uităm niciodată de om, de omul de lângă noi, pentru că omul de lângă noi este pus anume ca prin el să ne înmulțim iubirea... Cel mai important om din lumea aceasta pentru fiecare dintre noi, este omul de lângă noi, aproapele nostru, vecinul nostru. Se zice că mai mult te folosești de un vecin de aproape decât de fratele tău de departe... Fiecare om care ne vine în față este un candidat la iubirea noastră. Pentru clipa în care ne întâlnim cu el, pentru totdeauna, omul de lângă noi este cel mai însemnat, este aproapele nostru și, fiind aproapele nostru, trebuie să fim preocupați pentru binele lui”³⁰.

Nimeni nu poate ajunge la Dumnezeu dacă nu trece prin oameni. *Căci cel ce nu îl iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu, pe Care*

28 I. BRIA, *Sensul activ al iubirii creștine*, p. 63.

29 + Andrei ANDREICUȚ, *Morala Împărăției întemeiată pe Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți*, Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, 2011, pp. 51-52.

30 Arhim. Teofil PĂRĂIAN, *Veniți de luați bucurie: o sinteză a gândirii Părintelui Teofil Părăian în 750 de capete*, Cluj-Napoca, Ed. Teognost, 2001, pp. 11-13.

nu *L-a văzut, cum poate să L iubească?* (I In 4,20). Să iubim, să ne jertfim pentru toți dezinteresat, fără să căutăm răsplata. Domnul Hristos ne învață prin faptele Sale să fim altruști. Ultimul cuvânt al Mântuitorului, înainte de răstigmire a fost: *rămâneți în dragostea Mea* (In 15,10). Dacă Dumnezeu este iubire, atunci și fiecare om, purtător al chipului lui Dumnezeu trebuie să trăiască în iubire: *Cel ce rămâne în iubire, rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el* (I In 4,26).

Dacă, potrivit concepțiilor platonice și aritsotelice, „eros înseamnă iubirea orientată către lumea de sus a adevărului, binelui, frumosului, cu un cuvânt către lumea valorilor ideale, filia afecțiunea firească, binevoitoare dintre oameni”³¹, Creștinismul „pune accentul pe faptul coborârii din iubire a lui Dumnezeu către om, înbrățișând om, viață, lume și tot în strânsă dependență de iubirea mântuitoare a lui Dumnezeu”³². În afara religiei creștine, „Dumnezeu poate fi năzuit, dorit și iubit ca o idee înaltă, ca un bine venit să satisfacă foamea și fericirea omului, dat nu poate fi iubit ca o persoană concretă, ca un tu, ca un frate, care, în chip cu totul dezinteresat, el mai întâi și-a făcut simțită iubirea”³³.

Iubirea tocmai această înseamnă, ieșire din sinea egoistă și dăruirea iubitoare celuilalt precum Hristos S-a dat pe Sine pentru noi. Fără dragostea față de aproapele și fără binele adus de ea, întreaga lume ar fi lipsită de sens.

În sens larg, iubirea este năzuința omului spre tot ce este bun și frumos și vrednic de dorit. Această năzuință este sădită de Însuși Dumnezeu în firea omului la creație și de aceea se numește iubire firească. În viață întâlnim două feluri de iubire: fizică, trupească, senzuală și agapică, spirituală sau duhovnicească. Prima e specifică întregului neam omenesc. În mod normal ea e prezentă oriunde e prezent omul. Cea de-a doua e specifică că modului de viață creștin. Iubirea agapică nu se realizează decât prin ieșirea

31 Pr. prof. dr. Dumitru I. BELU, *Despre iubire*, Ed. Omniscope, Craiova, 1997, p. 56. „Eros și agape reprezintă două atitudini și două experiențe deosebite...erosul încearcă urcușul, pentru a se împlini; agape se coboară, pentru a se revărsa, pentru a împlini. Astfel erosul își are originea în lipsă, agape în plinătate, erosul este semnul nedesăvârșirii firii omenenști, agape dovada perfecțiunii dumnezeiești...erosul este egocentric, se are în vedere numai pe sine și niciodată nu se uită, agape este altruistă, nu pe sine se are în vedere și se uită pe sine...erosul este individualist, agape e comunitară...erosul este uman, agape este dumnezeiască” (Pr. prof. Isidor TODORAN, *Eros și agape*, pp. 144-145).

32 Pr. prof. dr. D. BELU, *Despre iubire*, p. 61.

33 Pr. prof. dr. D. BELU, *Despre iubire*, p. 101.

din cercul îngust al intereselor egoiste și prin orientarea către celălalt, prin intrarea în comuniune cu el. În timp ce dragostea fi zică, erotică se ghidează după criteriul selectiv, ea îndreptându-se numai spre anumiți subiecți, spre subiecți preferați, iubirea agapică nu are preferințe ci, se îndreaptă spre orice om credincios, spre orice om în general, este universală.³⁴

Iubirea creștină (cunoscută în cărțile Noului Testament sub numele de agape) nu este simplă simțire a inimii și nici simplu sentiment, ci „e o trăire cuprinzătoare care pe unele le alungă de la ea și nu la făptuiește, iar pe altele le face ale ei”³⁵.

Iubirea înseamnă intenționalitate spre comuniune, omul este o ființă socială. „Înainte de toate, am nevoie de celălalt... Fără această nevoie aș fi supus ispitei de a gândi că sunt un fel de Dumnezeu, că numai ceilalți au nevoie de mine, eu însă n-am nevoie de ei, că nu am limită...Sunt absolut condiționat de ei în existența mea; am nevoie de cuvântul lor, de mângâierea lor pentru a mă întări în deznădejdiile mele, în întristările mele”³⁶. Sfântul Barnaba le cere chiar adresaiilor săi să nu renunțe la orice formă de comuniune: „Nu trăiți singuratici, retrași în voi înșivă, ca și cum ați fi mântuiți, ci când vă adunați, cercetați împreună folosul cel de obște”³⁷.

În vremurile noastre se vorbește despre dragoste prin toate mijloacele media, „numai că dragostea cântată la radio, la televizor și în alte părți nu-i dragostea de care vorbește Domnul Hristos, ci este altă dragoste: e un erotism ieftin care se stinge repede,³⁸ e un surogat.

Între oamenii de astăzi este puțină iubire pentru că și credința în Dumnezeu este tot puțină. Ne iubim prea mult pe noi și prea puțin pe Dumnezeu și pe aproapele.

34 Pr. asist. univ. drd. Ionel C. OSTACHE, „Aspectul moral al dragostei și solidarității față de aproapele”, în *Teologie și educație la Dunărea de Jos*, an IV (2005), nr. 4, pp. 301-302.

35 Jean-Claude LARCHET, *Despre iubirea creștină*, trad. de Marinela Bojin, București, Ed. Sophia, 2010, p. 234.

36 Pr. Marc-Antoine Costa de BEAUREGARD, Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, trad. de Maria Cornelia Ică jr., ed. a III-a, Sibiu, Ed. Deisis, 2007, pp. 97-98.

37 *Epistola zisă a lui Barnaba în Scrierile Părinților Apostolici*, trad. de Pr. dr. Dumitru Fecioru, București, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1995, p. 139.

38 ANDREI, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *Drept învățând cuvântul adevărului Tău*, Alba Iulia, Ed. Reîntregirea, 2009, p. 263.

Una dintre marile metehne ale societății așa-zis post-moderne în care trăim este lipsa acută de empatie față de semenul oropsit. Egoismul exacerbă și concepțiile de viață egocentriste, orientate spre asigurarea continuă a bunăstării materiale și pe satisfacerea tuturor plăcerilor, reprezintă tendințele omului secular, care a pierdut din vedere realitatea duhovnicească a vieții și care își trăiește viața conform concepțiilor specifice agnosticis-mului.

Societatea contemporană este stigmatizată de conflicte, de o criză economică, de acută criză morală în care valorile autentice de conviețuire conform prescripțiilor legii morale creștine³⁹ sunt atât de neglijate. Cauza tuturor acestor stări negative este îndepărtarea omului de Dumnezeu, de Biserică. Fața întunecată a lumii se poate schimba numai prin iubire, prin care persoanele se înnoiesc, ca apoi să poată contribui la înnoirea lumii, printr-o lucrare de împăcare în duhul iubirii.

Bibliografie:

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
- ANDREI, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *Drept învățând cuvântul adevărului Tău*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2009.
- ANDREICUȚ, Andrei, *Morala Împărăției întemeiată pe Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.
- BEAUREGARD, Pr., Marc-Antoine Costa de, STĂNILOAE, Pr., Dumitru, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, trad. de Maria Cornelia Ică jr., ed. a III-a, Ed. Deisis, Sibiu, 2007.
- BEL, Pr. conf. univ. dr., Valer, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană 2. Exigențe*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.
- BELU, Pr. prof. dr., Dumitru I., *Despre iubire*, Ed. Omniscop, Craiova, 1997.
- BRANIȘTE, Pr. Magistrand, Marin M., *Concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste în Studii Teologice*, an IX (1957), nr. 9-10.

39 Ioan-Gheorghe ROTARU, "Natura și scopul Legii Morale a celor sfinte Zece Porunci", *Păstorul ortodox*, Curtea de Argeș, Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, 2015, pp. 318-322.

- BRIA, Diac. asist., Ion, *Sensul activ al iubirii creștine în Ortodoxia*, an XXII (1970), nr. 1.
- BRIA, Magistrand, Vasile, *Imnul dragostei (I Corinteni XIII,1-3) în Omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur* în Studii Teologice, an XIII (1961), nr. 7-8.
- *Epistola zisă a lui Barnaba* în *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. de Pr. dr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
- EVDOKIMOV, Paul, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, trad. de Teodor Baconsky, Ed. Anastasia, București, 1993.
- LARCHET, Jean-Claude, *Despre iubirea creștină*, trad. de Marinela Bojin, Ed. Sophia, București, 2010.
- LARCHET, Jean-Claude, *Dumnezeu este iubire. Mărturia Sfântului Siluan Athonitul*, trad. de Marinela Bojin, Ed. Sophia, București, 2003.
- LARCHET, Jean-Claude, *Terapeutică bolilor spirituale*, trad. de Marinela Bojin, Ed. Sophia, București, 2006.
- OSTACHE, Pr. asist. univ. drd., Ionel C., *Aspectul moral al dragostei și solidarității față de aproapele* în Teologie și educație la Dunărea de Jos, an IV (2005), nr. 4.
- PĂRĂIAN, Arhim., Teofil, *Veniți de luați bucurie: o sinteză a gândirii Părintelui Teofil Părăian în 750 de capete*, Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2001.
- Părintele PAISIE AGHIORITUL, *Cuvinte duhovnicești*, vol. 5. *Patimi și virtuți*, trad. de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Ed. Evanghелиsmos, București, 2007.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Natura și scopul Legii Morale a celor sfinte Zece Porunci", *Păstorul ortodox*, Curtea de Argeș, Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, 2015, pp. 318-322.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Trăiește și tu după modelul lui Iisus Hristos !", în *Argeșul ortodox*, Săptămânal teologic, bisericesc și de atitudine al Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, anul XI, nr.562, 7 – 14 sept. 2012, p. 5.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Aspecte antropologice în gândirea patristică și a primelor secole creștine*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005.
- Sfântul Ierarh PETRU MOVILĂ, *Mărturisirea ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale*, trad. de Traian Diaconescu, Ed. Doxologia, Iași, 2012.

- ✦ Sfântul IGNATIE BRIANCIANINOV, *Experiențe ascetice*, trad. de Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas, ed. a II-a, Ed. Sophia, București, 2008.
- ✦ Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Cuvinte de aur, volumul IV, Milostenia inimii virtuții*, trad. de Pr. Victor Manolache, prelucrare de Jerom. Benedict Aghioritul, Ed. Egumenița, Galați, 2013.
- ✦ Sfântul IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, vol. I, trad. de Pr. prof. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003.
- ✦ Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Cele patru sute capete despre dragoste*, în *Filocalia*, vol. II, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, ed. a II-a, Ed. Harisma, București, 1993.
- ✦ Sfântul PETRU DAMASCHINUL, *Învățăturile duhovnicești ale Sfântului Petru Damaschinul*, în *Filocalia*, vol. V, trad. de Dumitru Stăniloae, ed. a II-a, Ed. Humanitas, București, 2001.
- ✦ Sfântul SIMEON NOUL TEOLOG, *Cele 225 de capete teologice și practice în Filocalia*, vol. VI, trad. de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 1997.
- ✦ Sfântul SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnele iubirii dumnezeiești*, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Imnul 44, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017.
- ✦ TEȘU, Pr., Ioan C., *Virtuțile creștine, cărări spre fericirea veșnică*, Ed. Trinitas, Iași, 2001.
- ✦ TODORAN, Pr. prof., Isidor, *Eros și agape*, în *Studii Teologice*, an VIII (1956), nr. 3-4.